

Hemşirelik Mesleğinin Gelişen Roller

Developing Roles Of The Nursing Profession

Ebru AYDEMİR GEDÜK^a

ÖZ Günümüzde bilimsel-teknolojik değişim ve gelişmelerle başta bakım olmak üzere hemşirelik birçok boyutta etkilenmektedir. Toplumsal ve çevresel yapılarla beraber sağlık politikaları da sürekli değiştiği için meslek işlev ve rolleri de değişmektedir. Çeşitli tanı ve tedavi yöntemlerinin uygulanması, hemşirelik bakımının da çok çeşitli ve karmaşık olmasına neden olmaktadır. Bilimsel temellere dayalı yeni bakım yöntemlerinin geliştirilmesiyle birlikte uygulamaya konulması, mesleğin rol ve işlevlerinin genişlemesine katkı sağlamaktadır. Hemşirelik mesleğinin yetki ve sorumluluklarının artmasıyla birlikte bağımsız rol ve işlevlerinin de arttığı bilimsel kaynaklarla desteklenmektedir. Bu roller mesleğin gelişimine ve profesyonelleşmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bu derlemede; sağlık hizmetlerinde yaşanan değişimlerden etkilenen hemşirelik mesleğinin gelişen rolleri ve meslek için öneminin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: sağlık hizmeti, hemşirelik, roller

ABSTRACT Today nursing profession has affected by many sizes especially at nursing care with scientific-technological changes and developments. Occupational functions and roles also varies because of the social and environmental structures and health policies constantly change. A variety of diagnostic and treatment methods in the implementation, nursing care has become diverse and complex. The development of new methods of care based on scientific basis and the implementation of them, led to widening of the profession's role and functions. The independent role and functions of the nursing profession also increased with increasing authority and responsibility are supported by scientific sources. These roles make a significant contribution to the development and professionalization of the nursing. In this complation, the global trends which are affecting nursing profession and roles that are affected by changes in health care services will be examined. It is aimed to put forward the evolving roles of the reforming nursing profession and the importance of profession.

Keywords: health care, nursing, roles

Giriş

Hemşirelik mesleğinde yaşanan değişimler ve gelişmeler günümüzde tartışılan bir konudur. Hemşirelik insan gereksinimlerinden doğan ve bireylere, ailelere ve topluma verilen bütüncül bir hizmettir. Toplumsal sorunlar nedeniyle sağlık bakım gereksinimleri ve sağlık politikaları sürekli değiştiği için hemşireliğin işlev ve rolleri de değişmektedir. İşlev ve rollerin değişmesine karşın hemşirelik hizmetleri birey ve toplumun temel gereksinimlerine yanıt verme ilkesini sürekli olarak korumaktadır (1,2)

Bilim ve teknolojinin yarattığı değişim ve gelişmelerle hemşirelik mesleği de başta hasta bakımı olmak üzere birçok boyutta etkilenmiştir. Hastalara çok farklı tanı ve tedavi yöntemlerinin uygulanması onlara verilecek hemşirelik bakımının da çok çeşitli ve karmaşık olmasına neden olmuştur. Böylece çağdaş hemşirelik, bilimsel temellere

dayalı bilgileri kullanarak yeni bakım yöntemleri geliştirme ve uygulamaya geçirme sorumluluğunu üstlenmenin yanı sıra rol ve işlevlerini de genişletmiştir. Bu nedenle hemşirelikte rol ve görevlerinin ayrıntılı bir şekilde tanımlanması, standartların ve performans ölçütlerin belirlenmesi önemlidir (3-5).

Uluslararası Hemşirelik Konseyi (International Council of Nursing- ICN) hemşireliği; "Bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını koruyan ve geliştiren, hastalık halinde iyileşme ve rehabilite etme sürecine katılan meslek grubudur. Hemşire ayrıca sağlık ekibinin tedavi edici ve eğitsel planlarını geliştirir ve uygulamaya katılır" şeklinde tanımlamaktadır (6). Amerikan Hemşireler Birliği (ANA) hemşireliği; yardım sunan bir meslek olup insanların sağlık ve esenliğine katkıda bulunan bir meslek olarak tanımlamaktadır (7). Diğer taraftan,

Geliş Tarihi/Received: 27-112017/Kabul Tarihi/Accepted:28-03-2018

^a Dr.Ebru Aydemir Gedük, Kdz. Ereğli Devlet Hastanesi, aydebru@gmail.com, ORCID: [0000-0002-2598-7476](https://orcid.org/0000-0002-2598-7476)

Türk Hemşireler Derneği (THD) ise hemşireliği; “bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını ve esenliğini koruma, geliştirme ve hastalık halinde iyileştirme amacına yönelik, hemşirelik hizmetlerinin planlanması, örgütlenmesi, uygulanması, değerlendirilmesinden ve bu hizmetleri yerine getirecek bireylerin eğitiminden sorumlu bilim ve sanattan oluşan bir sağlık disiplini” şeklinde tanımlamaktadır (8).

Hemşire toplumsal ve bireysel sağlık düzeyinin yükseltilmesinde, hastalıkların önlenmesinde, hastanın bakım ve rehabilitasyon süreçlerinde hemşirelik bakımını planlama, uygulama ve değerlendirme yetkisinde olan sağlık ekibi üyesidir (6). Hemşireliğin temel sorumluluğu; mevcut ve olası sorunlara karşı bireyin ailenin ve toplumun fizyolojik ve ruhsal gereksinimlerinin bütüncül ve insancıl bir yaklaşımla tanımlanması ve karşılanmasıdır (9). Dolayısıyla hemşirelik mesleğinin rol ve işlevleri her yönden dikkate alınması gereken önemli bir konudur.

Hemşirelik tarihine bakıldığında, mesleğin süregelen bir değişim süreci içerisine girdiği görülmektedir. Bu değişimler ile hekimlere tabi olan bir meslekten, özerk bir mesleğe; sadece hastanelerde uygulanan bir meslekten, çeşitli ortamlarda uygulanan bir mesleğe; sınırlı görevleri olan bir meslekten, önemli toplumsal sorumlulukları olan bir mesleğe; bununla beraber hastalığa odaklanmış bir meslekten, sağlığa odaklanmış bir mesleğe dönüşmüştür (2). Hemşirelik mesleğindeki değişim hasta-hemşire ilişkisi açısından da önemli gelişmeler göstermiştir. Bu bağlamda hemşirelik, paternalist yaklaşımı benimseyen bir meslek yerine hastası ile işbirliği yapan ve hastasının kararlarına saygı duyan, hastanın sadece fiziksel bakımına yönelik bir meslekten hastayı bir bütün olarak ele alan, iş merkezli çalışan bir meslekten hasta/sağlıklı birey merkezli çalışan bir meslek haline gelmiştir (2,10,11).

Hemşirelik Kanunu'na (Resmi Gazete: 02.05.2007/26510) göre “Hemşireler; tabip tarafından acil haller dışında yazılı olarak verilen tedavileri uygulamak, her ortamda bireyin, ailenin ve toplumun hemşirelik girişimleri ile karşılanabilecek sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını belirlemek ve hemşirelik tanılama süreci kapsamında belirlenen ihtiyaçlar çerçevesinde hemşirelik bakımını planlamak, uygulamak, denetlemek ve değerlendirmekle görevli ve yetkili sağlık personelidir. Ayrıca

aile hekimliği uygulamasına ilişkin kanun hükümleri ile bu kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan mevzuattaki görevleri de yaparlar” şeklinde belirtilmektedir (8).

Hemşirelik rollerine tarihi açıdan bakıldığında, geçmişten günümüze kadar bireye/hastaya yardım etme amacının ve görevinin süregeldiği görülmektedir. Yakın zamana kadar hemşirenin tek rolü hasta bakımı olarak algılanmıştır. Oysaki hasta bakımı, hemşirenin uygulayıcı rolü kapsamında bakım işlevlerinin sadece bir bölümüdür. Geçmişte hemşireler geleneksel rolü çerçevesinde, bilgi ve davranışları için hekimin yardım ve rehberliğine gereksinim duyarak hasta bireyin hastalığına yönelik bakım vermiştir (12,13). Fakat yaşanan bilimsel ve toplumsal hareketlerden hemşirelik rolleri de etkilenmiştir. Hemşirelik rolleri geçmişte hastayı iyileştirmeye yönelik roller iken günümüzde hastalıktan koruyacak ve sağlığı geliştirecek danışmanlık, eğitim ve rehberlik gibi sosyal rollere doğru yönelmektedir (14,15).

Bu derlemede sağlık hizmetlerinde yaşanan değişimlerden etkilenen hemşirelik mesleği ve rolleri incelenmektedir. Yenileşen hemşirelik mesleğinin gelişen rolleri ve meslek için öneminin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Sağlık Hizmetlerinde Değişim

Nüfus artışı, yaşam süresinin uzaması, kronik hastalıklar, göçler, küreselleşme, teknoloji, bilişim, tanı ve tedavi yöntemlerindeki gelişmeler gibi pek çok etken sağlık hizmetlerinde değişim ve yeniliği de beraberinde getirmiştir. Temel sağlık hizmetlerine yönelimin artmasıyla hasta yatış sürelerinde ve tedavi/bakım maliyetlerinde azalma sağlanmıştır. Bireylere kaliteli ve güvenli bakım sağlanarak hasta bakım ağırlığı artmıştır (15,16).

Değişen ve yenileşen sağlık hizmetleriyle bakıma kanıt oluşturmak, hasta güvenliğini sağlamak, uygulamaları kanıta temellendirmek ve bunların sonucunda bakımın klinik sonuçlarına odaklanmak gibi unsurlara daha fazla önem verilmektedir. Sağlık hizmetlerindeki dinamizmi yakalamak için sağlık çalışanlarının kendilerini sürekli yenilemeleri bir zorunluluk haline gelmiştir (16).

Sağlık hizmetlerinde beş temel yeterlilik alanı hasta merkezli bakım, kanıta dayalı uygulama, multidisipliner ekip anlayışı ile çalışma, kalite geliştirmeye odaklanma ve bilgi teknoloji-

lerini kullanma şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda hemşirelerin yeterlilik alanları ise profesyonellik, hasta merkezli bakım, liderlik, iletişim, kanıta dayalı uygulamalar, sistem temelli uygulamalar, güvenlik, bilişim, kalitenin geliştirilmesi, ekip çalışması ve işbirliği şeklinde belirlenmektedir. Hasta merkezli bakım ile hastanın isteklerine, tercihlerine, değerlerine ve ihtiyaçlarına saygı duyulmakta ve hasta bütünsel olarak değerlendirilerek, hem hastalık hem de hastalık deneyimi keşfedilmektedir. Böylelikle hasta ve sağlık çalışanı ilişkisi geliştirilmektedir. Hemşirelik hizmetlerinin kanıta dayalı olmasıyla; hemşirelikte doğru, önemli, uygulanabilir kanıtlar temelinde kaliteli bakım verilmesi, bakım kalitesinin ve sonuçlarının iyileştirilmesi, bakımın standardize edilmesi, uygulama hatalarının en aza indirgenmesi ve hemşire memnuniyetinin artırılması sağlanmaktadır (17).

Sağlık Bakanlığı'nın 08.03.2010 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Hemşirelik Yönetmeliği'nde; "Hemşirelik Hizmetleri bireyin, ailesinin ve toplumun sağlık ihtiyaçlarını belirler ve bakımı hemşirelik tanılama süreci kapsamında kanıta dayalı olarak planlar, uygular ve değerlendirir" maddesinde iki temel değişimden söz etmiştir. Bu değişimler süreç ve kanıta dayalı bakımdır (18).

Sağlık hizmetlerindeki değişimlerden şüphesiz hemşirelik mesleği de etkilenmiştir. ANA standartlarına göre (2004) temel hemşirelik rolleri;

- Uygulama (ilk değerlendirme, tanılama, amaç-hedef belirleme, planlama, uygulama, çıktıları değerlendirme),
- Profesyonel performans (performans değerlendirme, kalite geliştirme, eğitim, araştırma, iş birliği, kaynakları kullanma, etik, liderlik) olarak tanımlanırken uzman hemşirelik rolleri ise:
- Vaka yönetimi, konsültasyon, sağlığı iyileştirme ve geliştirme, eğitim, reçete etme, yönlendirme, kendi performansını değerlendirme, interdisipliner çalışma şeklinde tanımlanmaktadır (4).

Hemşirelik mesleğinin yetki ve sorumluluklarının artmasıyla birlikte bağımsız rol ve işlevlerinin de arttığı bilimsel kaynaklarla desteklenmektedir. Modern hemşirelik rolleri olan bakım verici, eğitici, araştırmacı, yönetici, karar verici, savunucu, kariyer geliştirici, özerk ve sorumluluk

sahibi olma rolüne ek olarak; iletişim ve koordinatörlük, rehabilite edici, rahatlatıcı, tedavi edici, danışman rolü de eklenmiştir. Bu roller mesleğin gelişimine ve profesyonelleşmesine önemli katkı sağlamaktadır (12,19-21).

Modern Hemşirelik Roller

Bakım verici rol; hemşireliğin temel rolü olarak kabul edilmektedir. Hasta bütüncül olarak değerlendirilerek, hastaya özgü bakım planı oluşturulmakta, uygulanmakta ve değerlendirilmektedir. Etkili ve nitelikli hemşirelik bakımıyla hasta, hastalık öncesi gerçekleştirebildiği faaliyetleri yerine getirebilmekte, taburculuk süresi kısalmaktadır. Böylelikle iş gücü kaybı azalmakta, ikincil hastalıklar ve komplikasyonlar önlenmektedir.

Eğitici rol; hemşirelik bakımı sırasında hastanın sağlığına ve ihtiyacına yönelik bilgi eksiklikleri saptanarak giderilmelidir. Bireyin ve toplumun sağlığını korumak, geliştirmek ve hastalık halinde iyileştirmeye yönelik doğru sağlık davranışları kazandırmak hemşireliğin temel eğitici rolüdür.

Araştırmacı rolü; hemşirelerin bu rolü kapsamında alana ilişkin bilimsel bilgi düzeylerini arttırmaya yönelik araştırmalar yapması, hemşirelik mesleğinin ilerlemesini ve gelişmesini sağlayacaktır. Hemşireliğin araştırmacı rolüyle bakım uygulamalarının daha etkili ve verimli sunulması sağlanmaktadır.

Yönetici rolü; hemşireliğin yönetici rolü diğer rolleriyle bütünleşmiştir. Buna örnek olarak hasta bakımının, iletişim ve ekip çalışmasının, eğitim etkinliklerinin ve birimin yönetimi gösterilebilir. Hemşire yönetici rolüyle uygulama ortamındaki kaynakları yönetme, insan kaynaklarının etkili kullanılmasını sağlama, çeşitli faaliyetleri organize etme gibi etkinlikleri yerine getirmektedir.

Karar verici rolü; diğer tüm hemşirelik rollerinin bir alt unsurudur ve o rolde ne ölçüde bağımsız olduğunu göstermektedir. Mesleğin profesyonel bağımsızlığını sağlayan en önemli roldür. Karar verici rolüyle hemşire, hasta bireyin kendi adına karar almasını, aldığı kararı uygulamasını ve kararın sonuçlarından sorumlu olmasını desteklemektedir.

Savunucu rolü; hemşire bu rolüyle bakım sırasında hasta haklarını ihlal eden faktörleri azaltmakta, hastanın kendisini ifade etmesine yardımcı olmaktadır. Hastanın tüm tanı ve tedavi ile ilgili süreçlerde bilgilendirilmesi, tıbbi sürecin gereksiz işlemlerden arındırılması, hastanın çıkarına yönelik çalışılması, hasta hakları konusunda daha duyarlı ve denetimli olunması gibi faaliyetler hemşirenin savunucu rolleri arasındadır.

İletişim ve koordinatörlük rolü; hemşire mesleği gereği hasta ve hasta yakınları, meslektaşları, diğer sağlık üyeleri ve toplumdaki diğer gruplar ile sürekli iletişim halindedir. Dolayısıyla hasta ve hasta yakınlarını anlayabilmesi, bakım ve tedavi sürecinde hastanın gereksinimlerini karşılayabilmesi için iletişim becerilerinin kullanılması kritik bir önem taşımaktadır. Diğer sağlık ekipleriyle birlikte koordinasyon sağlayarak hastanın en iyi bakımı almasını sağlamaktadır.

Rehabilitasyon edici rolü; hemşirenin bu rolü eğitici ve danışmanlık rolüyle bütünleşmektedir. Hastanın travma ya da hastalık nedeniyle değişen sağlık durumuna ve yeni yaşam koşullarına uyum sağlamasına, yaşam kalitesinin yükselmesine katkıda bulunmaktadır.

Rahatlatıcı rolü; hemşirenin bakım ve tedavi sırasında, hasta gereksinimlerini en doğru şekilde saptayarak uygun bakım hizmetini vermesi rahatlatıcı rolü olarak tanımlanmaktadır.

Tedavi edici rolü; tıp tarihinde tanı ve tedavi süreçlerinde hemşire, ilaç tedavileri ve cerrahi uygulamalar konusunda hekim talimatına göre bu rolünü gerçekleştirmekteydi. Ancak solunum egzersizleri, sıcak soğuk uygulamalar, masajlar, postural drenaj gibi pek çok tedavi işlemleri hemşirelerin kendi kararları doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Ayrıca hemşirelerin kendi uzmanlık ve yetkinlik alanları içinde reçete yazabilmelerinin yolu çeşitli yasal düzenlemelerle ABD, Yeni Zelanda, Avustralya ve İrlanda gibi ülkelerde açılmıştır. Böylelikle tedavi edici rolü daha da genişleme eğilimindedir.

Kariyer geliştirici rolü; hemşirelik mesleğinin profesyonelleşmesini sağlayan, mesleğe statü, yetki ve güç kazandıran bağımsız bir hemşi-

relik rolüdür. Çalışma olanaklarının ve sahaların genişlemesi, meslek eğitiminin üniversite ve lisans üstü eğitim derecelerine yükselmesi mesleğin profesyonelliğini gösteren diğer faktörlerdir.

Özerk ve sorumluluk sahibi olma rolü; özerklik, bir mesleğin belirlenmiş yetki ve sorumlulukları çerçevesinde mesleki uygulamalarla ilgili kararları kendi görüş ve değerlendirmeleri sonucu alması demektir. Hemşirelik mesleğinde özerklik konusunda ülkemizde halen sorunlar yaşanmaktadır. Eğitim eşitsizliği, standart bir eğitim olmayışı, kurumsal işleyişlerdeki yetersizlikler, etkisiz ve verimsiz kadrolama, yasal düzenlemelerdeki çakışmalar hemşirelerin bu rolünü sağlamadaki yetersizliklerinin nedenleri arasında yer almaktadır.

Danışman rolü; hemşirenin bu rolü eğitici ve iletişim-koordinatörlük rolüyle bütünleşmektedir. Hemşire, hasta ve ailesine hastalıkla ilgili farkındalık yaratarak hastalığın seyrini öğretme, hastalığın yarattığı sorunlar ile baş edebilmeyi sağlayacak kaynaklar konusunda bilgilendirme, kaynakların kullanımı için teşvik etme, hastalara kanıta dayalı bilimsel bilgiye ulaşma konularında danışmanlık vermektedir.

Bunların yanı sıra hemşirelerin hasta psikolojisini anlaması, istenilen hasta bakım sürecini sağlaması için bazı mesleki yeteneklere sahip olması gerekmektedir. Profesyonel bir hemşirede olması gereken özellikler; etkili ve başarılı iletişim, duygusal kararlılık, empati, esneklik, fedakarlık, detaylara dikkat etme, mükemmelliyet, problem çözme becerileri, onurlu davranış, dürüstlük ve bireylere saygı şeklinde sıralanabilir (21-25). Bu sayılan özelliklere sahip olan hemşireler mesleğin rollerini ancak yerine getirebilirler.

21. Yüzyıl Yönetici Hemşire Rollerini

21. yüzyılda yönetici hemşirelerin rolleri iyi bilinen liderlik özelliklerine dayanmaktadır. Günümüzün yönetici hemşirelerini daha etkili kılan ayırt edici becerilerin neler olduğunu bilmek mesleğin gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Yönetici hemşirelerin mesleki yeterliliğini ve çok yönlü becerilerini tanımlayan "5 odak" bulunmaktadır. Bu 5 odak nokta her biri diğerini etkileyecek biçimde birbiriyle örtüşmektedir (26).

“5 Odak”

- İnovasyon (Yenilik)
- Meslekler arası bağlılık ve saygı
- Enformatik (Bilgi yönetimi)
- İç görü
- Bütünlük

İnovasyon: Değişimin değişmez olduğu 21. Yüzyılda, yönetici hemşireler değişen sağlık bakım hizmetlerini etkili yönetebilmek için son derece donanımlı olmalıdır. Yönetici hemşire değeri temel alan, veri odaklı ve yenilikçi yaklaşımlar sergileyerek iyileştirme sağlamalıdır. Yönetici hemşire bakım hizmetlerinde kalite ve verimliliği artırıcı davranışları modellemeli, yeniliği, risk almayı ve kanıta dayalı mesleki uygulamayı destekleyen bir çalışma ortamı yaratmak için çaba göstermelidir (27).

Meslekler arası bağlılık ve saygı: Sağlık alanında dönüşümsel etkiyi elde etmek için meslekler arası işbirliği yoluyla bir bütünlük içinde performansa ihtiyaç duyulmaktadır. Sağlık ekibinin tüm üyeleri etkinlik ve etkililiği destekleyici şekilde çalışmalıdır (26).

Enformatik (Bilgi yönetimi): Günümüzde çeşitli ortamlarda sunulan bakım hizmetlerini koordine etmek ve hastalar için erişilebilir olmasını sağlamak için klinik bilgi sistemlerine büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Veriler iyi entegre edilmiş bir sağlık bilgi teknolojisi tarafından toplanmalıdır. Yönetici hemşireler de stratejik yaklaşımlarını belirlemek için teknoloji ve bilişim gereksinimlerinden yararlanmalıdır (26).

İçgörü: İçgörüsü yüksek olan bir liderin sağlık hizmetleri sunumunun karmaşık yapısını etkileyen dinamikleri iyi anlaması gerekmektedir. Bu dinamikleri oluşturan kilit unsurlardan bazıları iş gücü, çalışma ortamı, kurumsal risk yönetimi, hasta tercihi, kanıta dayalı uygulama (Klinik ve yönetsel), değer temelli satın almadır. Liderlik tüm unsurlar üzerinde kapsamlı, yeterli ve dengeli bir yaklaşımı gerektirir. Bugünün liderleri kendine güvenen bir benlik algısına ve çevreyi etkileme gücüne ilişkin net kişisel görüşlere sahip olmalıdır (26).

Bütünlük: Yönetici liderler otantik, güvenilir, dürüst ve şeffaf olduğunda güven ve saygı kazanılmaktadır. 21. yüzyıl yöneticileri yüksek ahlaki ilkelere göre hareket etmeli, her daim çevresine karşı açık ve cevaplayıcı olmalıdır (26).

Yöneticiler 5 odakta bahsedildiği gibi hem kendileri hem de yönettikleri hemşirelerin değişen

rollerinin uygulamaya aktarılmasında kilit noktada yer almaktadır. Bu açıdan yönetici hemşireler kendilerini sürekli yenilemeli, geliştirmeli ve değişime uyum sağlamalıdır.

Sonuç

Hemşirelik mesleğinin gelişen rolleri küresel eğilimler, sağlık hizmetlerindeki değişim ve yenilikler, tıp alanındaki gelişmeler ile daha net görülmektedir. Eğitim seviyesinin artması, artan hemşirelik araştırmaları, meslek ve çalışma standartlarının gelişmesi ile mesleğin profesyonellik düzeyi yükselmektedir. Hemşirelik mesleğindeki bilgi, beceri ve donanımsal anlamda yaşanan gelişim, gelişmiş meslek grupları olarak da tasvir edilen özerk, yetkin ve profesyonel meslek grupları arasında yer almasına olanak tanımaktadır. Artan teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkileriyle temel hemşirelik rolleri günümüzde bakım hizmetlerinde artık yeterli olamamaktadır. Hemşireliğin kendine özgü bilgi birikimine dayalı bir hemşirelik felsefesiyle sağlanan bütüncül hasta bakımı hizmetleri önemli hale gelmektedir. Yönetici hemşireler de sürekli yenilenen ve değişen sağlık bakım hizmetlerini etkin ve verimli yönetmek için değişime uyum sağlamalı ve kendilerini sürekli geliştirmelidir. Sonuç olarak, modern hemşirelik bilim ve sanatının araştırma ve bilgi temeline dayalı olarak uygulanması gerekmektedir. Sağlık bakım hizmetleri sunumunda modern hemşirelik rollerine eğilmek, mesleğin hizmet üretiminde daha verimli ve toplumsal açıdan daha işlevsel bir konuma yerleşmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

1. Erdemir F. Hemşirenin rol ve işlevleri ve hemşirelik eğitiminin felsefesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 1998; 2(1): 59-62.
2. Perry AG. Fundamentals of nursing. The client and health care environment: Nursing today. 7th Ed. St. Louis: Elsevier Mosby Company; 2009.
3. Potter PA, Perry AG. Fundamentals of nursing. 6th Ed. St Louis: Elsevier Mosby Company; 2005.
4. Amerikan Nurses Association (ANA). Nursing: scope and standards of practice. 1st Ed. USA: Nursesbooks.org The Publishing Program of ANA; 2004: 21-31.

5. Akça Ay F. Kuram nedir? Hemşirelik ile ilgili kuramlar ve hemşire kuramcıları. In: Temel hemşirelik, kavramlar, ilkeler, uygulamalar. Ed: Fatma Akça Ay 2 Basım. İstanbul: İstanbul Medikal Yayıncılık; 2008. p. 5-19.
6. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Hemşirelik meslek esasları tekniğine giriş, 2012. Erişim tarihi:10.06.2016. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Meslek%20Esasları%20Tekniğine%20Giriş.pdf
7. Bonsall K, Cheater FM. What is the impact of advanced primary care nursing roles on patients, nurses and their colleagues? A literature review. *International Journal of Nursing Studies* 2008; 45: 1090-102.
8. Türk Hemşireler Derneği. Hemşirelik kanunu, Erişim tarihi: 10.06.2016, <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/hemsirelik-kanunu.aspx>
9. Potter PA, Perry AG. Fundamentals of nursing: Concepts, process and practice. 3rd. Ed. St. Louis: Elsevier Mosby Company; 1993. p. 3-41.
10. Karadağ S, Taşçı S. Hemşirelik bakımı ve bakımı etkileyen faktörler. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 2005; 14: 13-21.
11. Griffin A. Holism in nursing: its meaning and value. *Br J Nurs* 1993; 2(6): 310-12.
12. Taylan S, Alan S, Kadioğlu S. Hemşirelik rolleri ve özerklik. *HEMAR-G* 2012; 3: 66-74.
13. Hood LJ, Leddy SK. Conceptual bases of professional nursing. 5th Ed. Canada: Wolters Klower Company; 2003.
14. Özpulat F. Sağlığın korunması ve geliştirilmesinde hemşirenin çağdaş bir rolü: Eğitici kimliği. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, Sempozyum Özel Sayısı* 2010: 293-98.
15. Rubenfeld MG, Scheffer BK. Overview of thinking, doing and the nursing process. Critical thinking in nursing. An interactive approach. 2nd Ed. USA: Lippincott Williams&Wilkins; 1999: Chapter 1.
16. Jasper M. New nursing roles- implications for nursing management. *Journal of Nursing Management* 2005; 13: 93-96.
17. Mason DJ, Isaacs SL, Colby DC. The nursing profession: development, challenges, and opportunities. San Francisco: Jossey- Bass; 2011. s. 272- 343.
18. Türk Hemşireler Derneği. Hemşirelik kanunu, 2010. Erişim adresi: 06.11.2016, <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/men u/yasa-ve-yonetmelik/hemsirelik-yonetmeliği-2010-2011.aspx>
19. Jenkins JE. Nursing roles in the health care delivery system. *Professional nursing: Concepts&Challenges*. 4th Ed. USA: Elsevier Saunders; 2005: Chapter 14.
20. Kızıgüt S, Ergöl Ş. Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin hemşireliği algılayışı ve hemşirelik rollerine ve hemşireliğin geleceğine bakışı, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2011; 14(2): 10-15.
21. Cengiz A. Örnek hemşirenin özellikleri. Erişim adresi: 10.05.2016 Available from: http://www.acibademhemsirelik.com/e-dergi/yeni_tasarim/files/örnek%20hemşirenin%20özellikleri.pdf
22. Masters K. Role development in professional nursing practice. 2nd Ed. USA: Jones and Bartlett Publishers; 2009: Chapter 1.
23. Doran DI, Sidani S, Keatings M, Doidge D. An empirical test of the nursing role effectiveness model. *Journal of Advanced Nursing* 2002; 38(1): 29-39.
24. Daly WM, Carnwell R. Nursing roles and levels of practice: a framework for differentiating between elementary, specialist and advancing nursing practice. *Journal of Clinical Nursing* 2003; 12:158-67.
25. Baykal Tatar Ü, Türkmen Ercan E. Hemşirelik hizmetleri yönetimi. 1. Basım. İstanbul: Akademi Basın; 2014. p. 439.
26. Rick, C. Competence in executive nursing leadership for the 21st century: The 5 eyes. *Nurse Leader* 2014; 12(2): 64-66.
27. Weberg D, Braaten J, Gelinas L. Enhancing innovation skills: VHA nursing leaders use creative approaches to inspire future thinking. *Nurse Leader* 2013; 11(2): 32-35.